

تلخیص نموداری

درآمدی بر
لغت‌شناسی

تهیه و تنظیم

محمد حسین فرد محمدی

مقدمه

دانش لغت یکی از دانش های علوم ادبی است که نقش بسزایی در بهره مندی از نصوص دینی دارد. همان طور که مستحضرید کتاب «درآمدی بر لغت شناسی» نخستین کتاب آموزشی است که بر مبنای سر فصل های مصوب، متناسب با مرحله آشنایی تدوین گردیده و ضمن تبیین رئوس ثمانیه این علم و معرفی بهترین معاجم لغوی؛ نحوه استفاده صحیح از معاجم را بیان نموده.

ویژگی های این جزوه

- * طراحی و تنظیم متن کل کتاب به صورت نموداری.
- * چیدمان و تیتربندی جزوه بر حسب ترتیب عنوان بندی کتاب درسی.
- * ارائه نمای کلی در صفحه آغازین
- * ارائه سامانه، جهت نظر سنجی و رفع اشکالات.
- * امکان دریافت فایل جزوه به صورت PDF

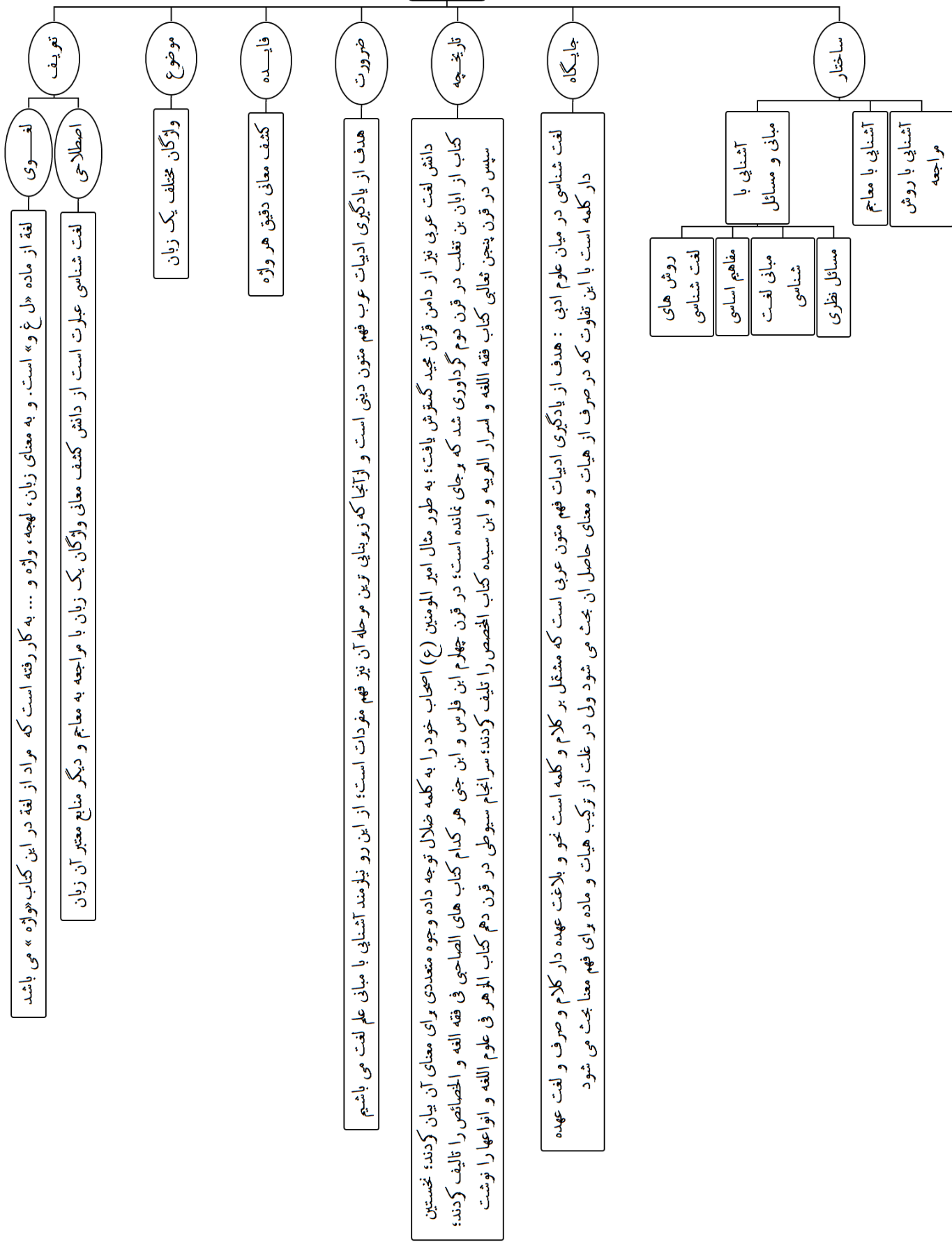
توجه

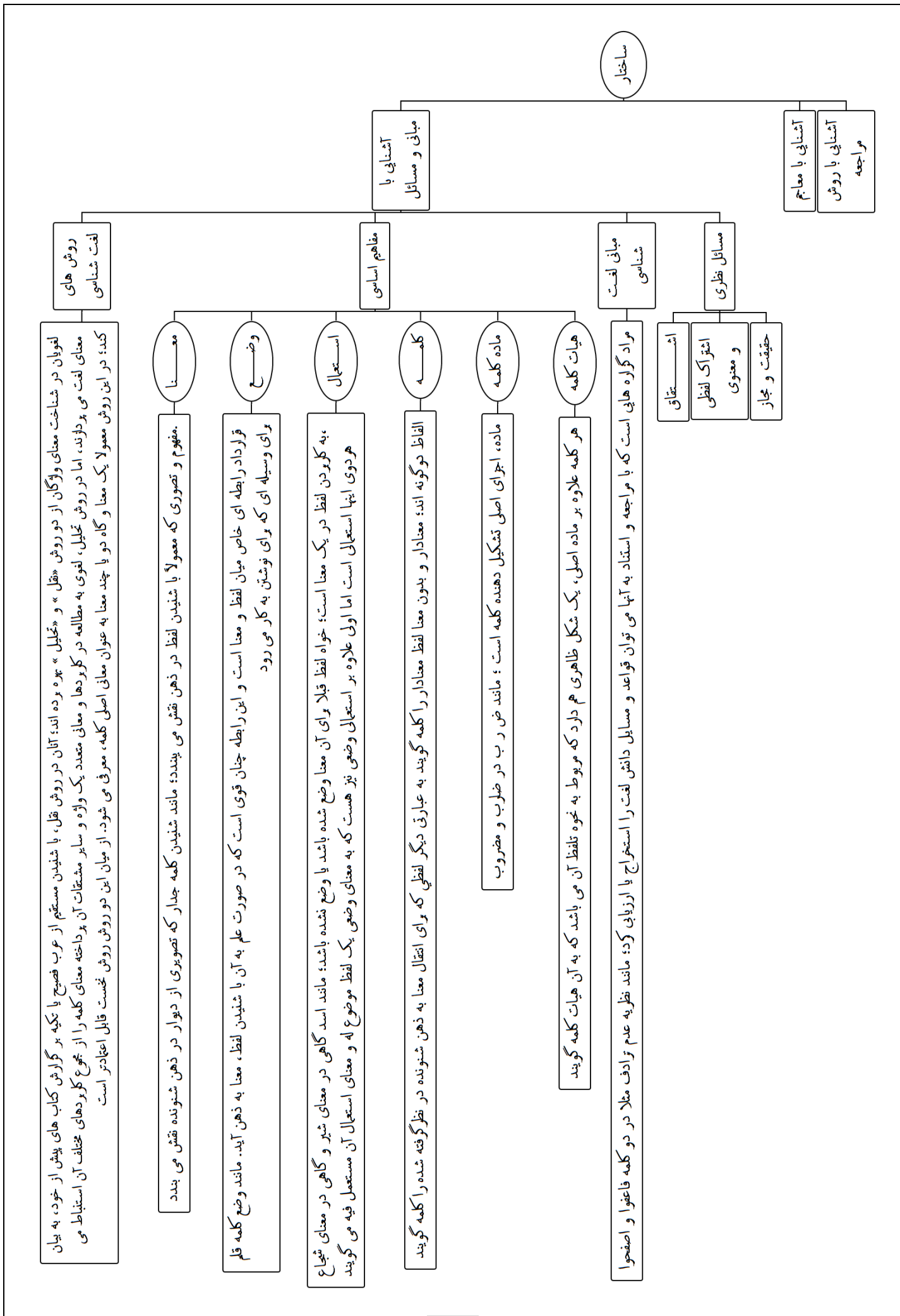
علاقه مندان به دریافت فایل به صورت PDF می توانند به وبلاگ zeytoun.blog.ir مراجعه کنند. همچنین اگر اشکالی را در متن جزوه مشاهده کردید می توانید در بخش نظرات سایت متذکر شوید تا نگارنده آنها را بر طرف کند. با تشکر!

هر گونه کپی برداری **مجاز** می باشد

زکات العلم نشره...

درآمدی بر لغت شناسی

اشـتقاق

- تعریف
- لغوی
- اصطلاحی

در لغت به چند معنی آمده است؛ از جمله به معنای شکافتن، و شکاف در شیء.

میان دو لفظ در اصل معنا و ترکیب حروف تناسب دیده شود

ساختن کلمه ای از کلمه دیگر، به گونه ای که در معنا و ماده اصلی و ترتیب حروف اصلی مشترک و همسان باشند و کلمه مشتق با دارا بودن معنای اصلی، بر معنای افروتری دلالت کند؛ مانند کلمات علم، یعلم، و... که در ماده اصلی (ع ل م) و در ترتیب و در معنا همسان هستند صیغه های ماضی، مضارع، امر، اسم فاعل، اسم مفعول و... را «اشتقاق صغیر» گویند
این نوع از اشتقاق، رایج ترین و گسترده ترین نوع اشتقاق در زبان عربی است و هر گاه از اشتقاق به صورت، مطلق نام برده می شود، اشتقاق صغیر است

1 صغیر

- انواع
- 2 کبیر
- 3 اکبر

دو لفظ، حروف یکسانی دارند ولی در ترتیب حروف با یکدیگر متفاوت باشند؛ مانند فسر و سفر

این اشتقاق قلب لغوی یا تقلیب نیز نامگذاری شده

انواع جا به جایی

در کلمات ثنائی فقط دو وجه دارد: جش و شج
در کلمات ثلاثی شش صورت دارد: عتد؛ عدق؛ قعد؛ دقع؛ دعق

برگرداندن بعضی از مجموعه کلمات سه حرفی به معنای واحد، در حالی که آن کلمات مشتمل بر دو حرف مشترک و یک حرف مختلف باشند مانند کلمات «قوم» و «قوم»، هر دو به معنای گندم

تفاوت اکبر و کبیر

بدین ترتیب تفاوت میان اشتقاق اکبر با اشتقاق کبیر در این است که قوام و بنیان اشتقاق کبیر بر جایجایی حروف کلمه و بنیان اشتقاق اکبر به تبدیل یکی از سه حرف به حرفی که در با آن مشابه باشد است

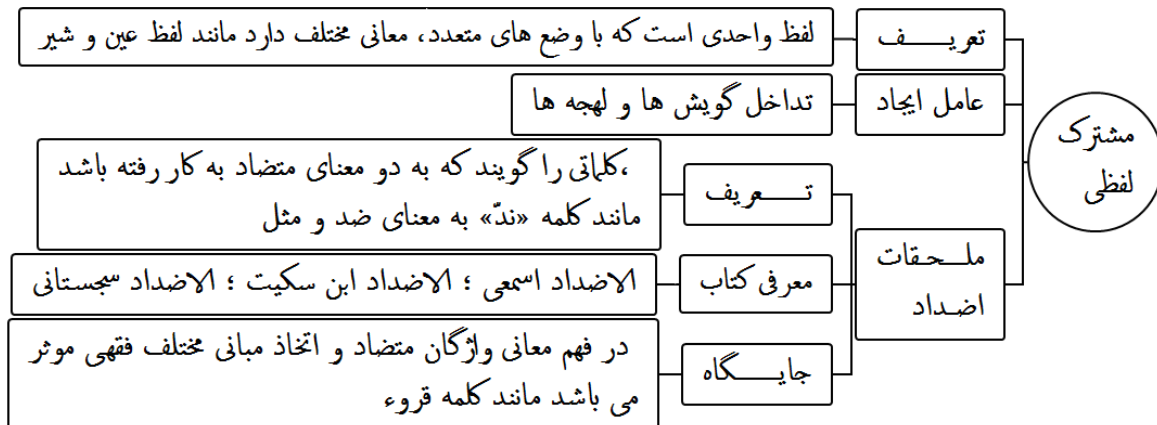
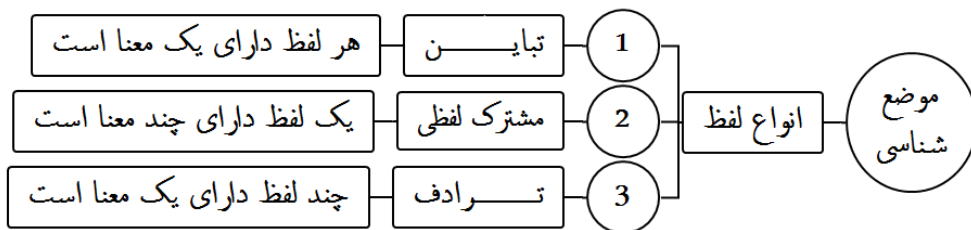
در فارسی به معنای واژ آمیزی و در لغت به معنای تراشیدن قلم و سنگ و چوب و غیره است

از مجموع حروف دو یا چند کلمه یا یک جمله کلمه ای ساخته شود که نشان دهنده معنای آن کلمات یا آن جمله باشد

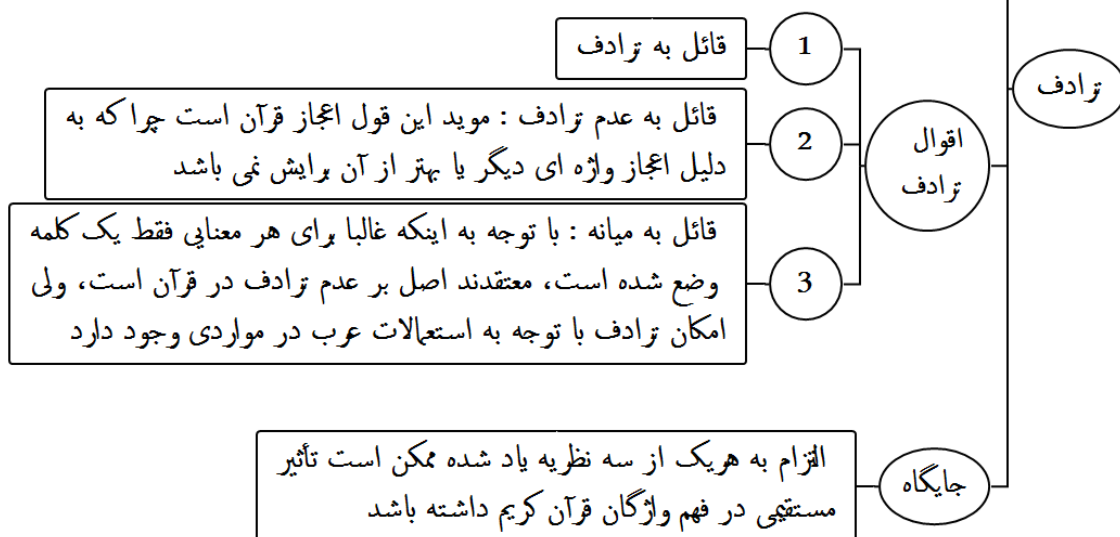
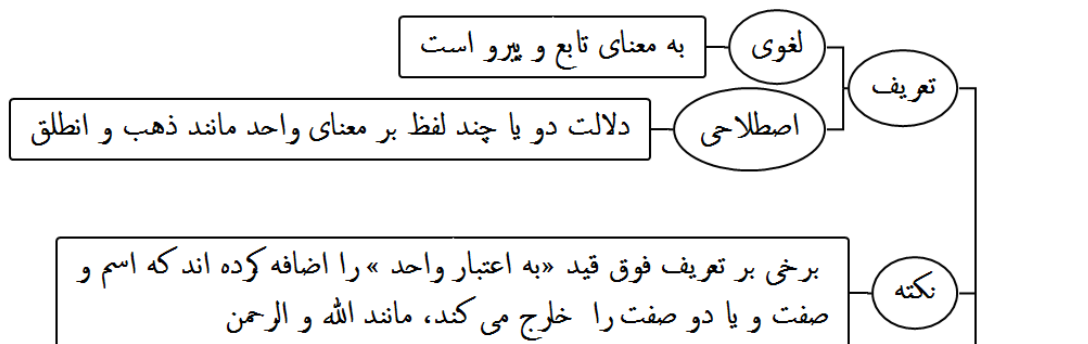
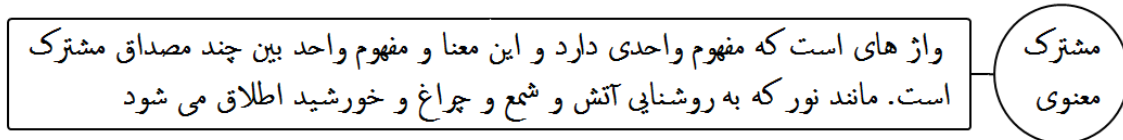
ملحقات نخت

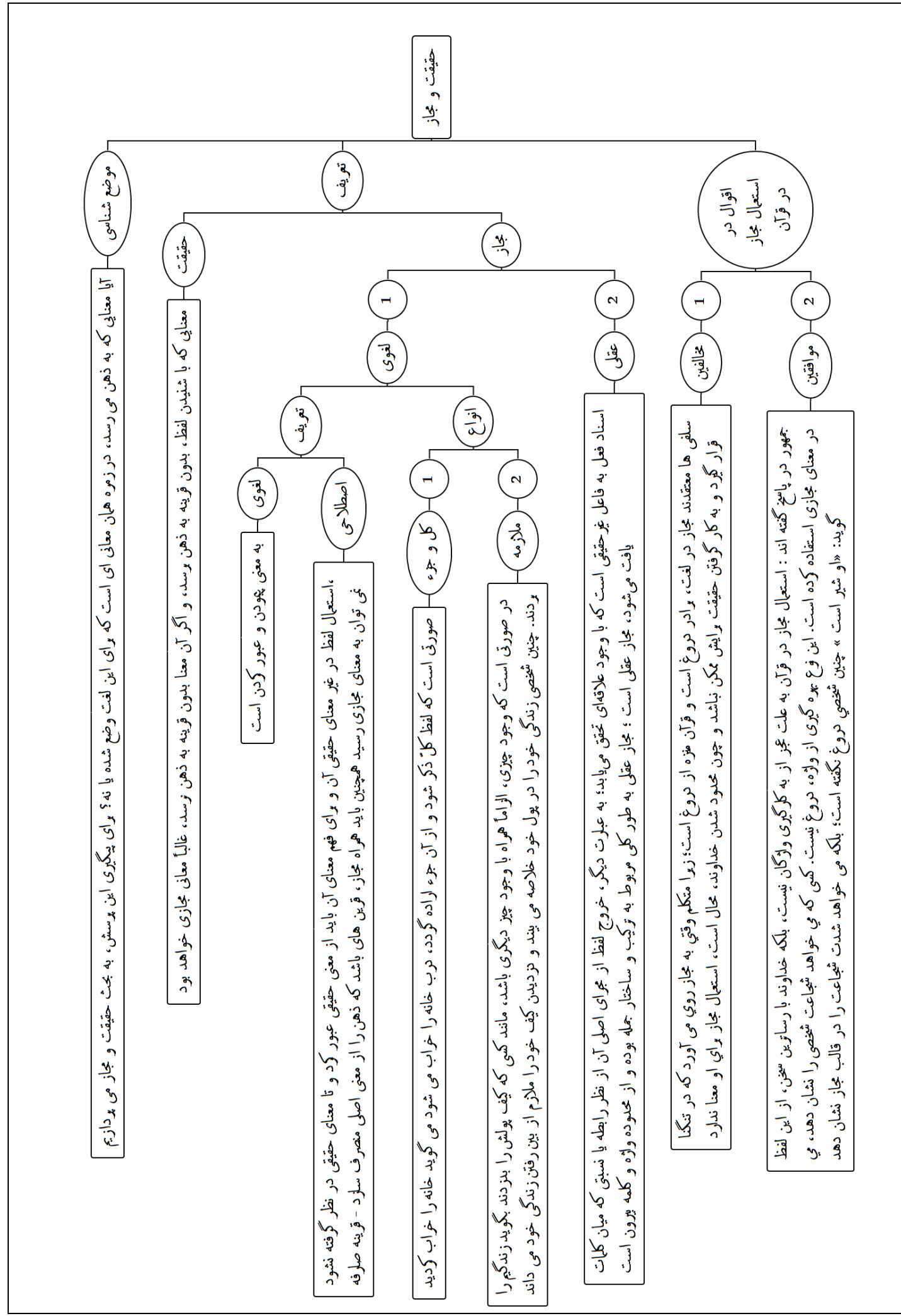
واژه «نخت» به معنای کوتاه قد از ترکیب دو واژه به وجود آمده است؛ واژه «نخ» به معنای قطع شده و نا تمام و واژه «حتر» به معنای کم کردن چیزی الفاظی چون بسمله و جفنده و حیعل از همین باب است

نکته این کلمات منحوت غالباً در کلمات رباعی و خماسی جای می گیرد

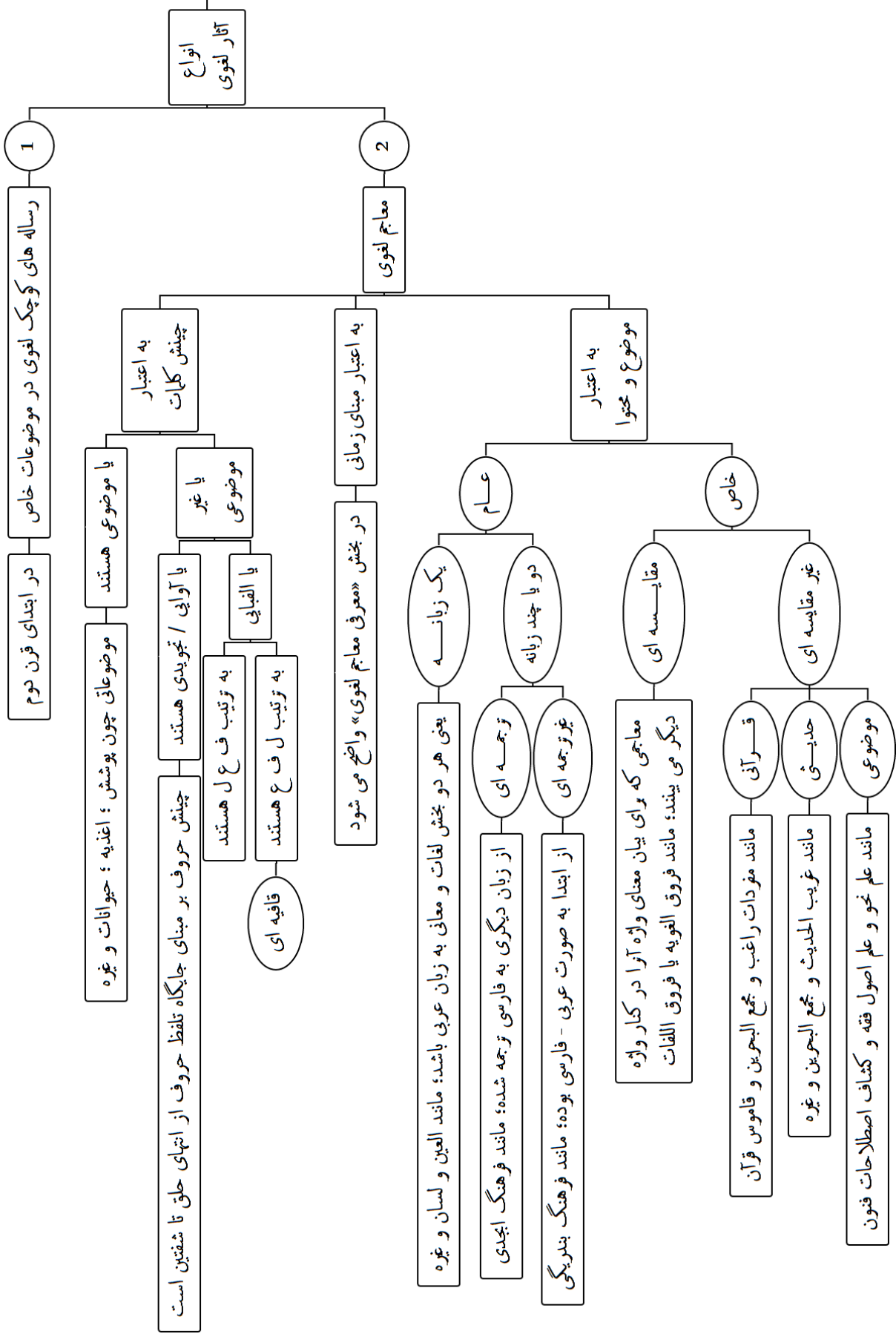
اشتراک لفظی و معنوی

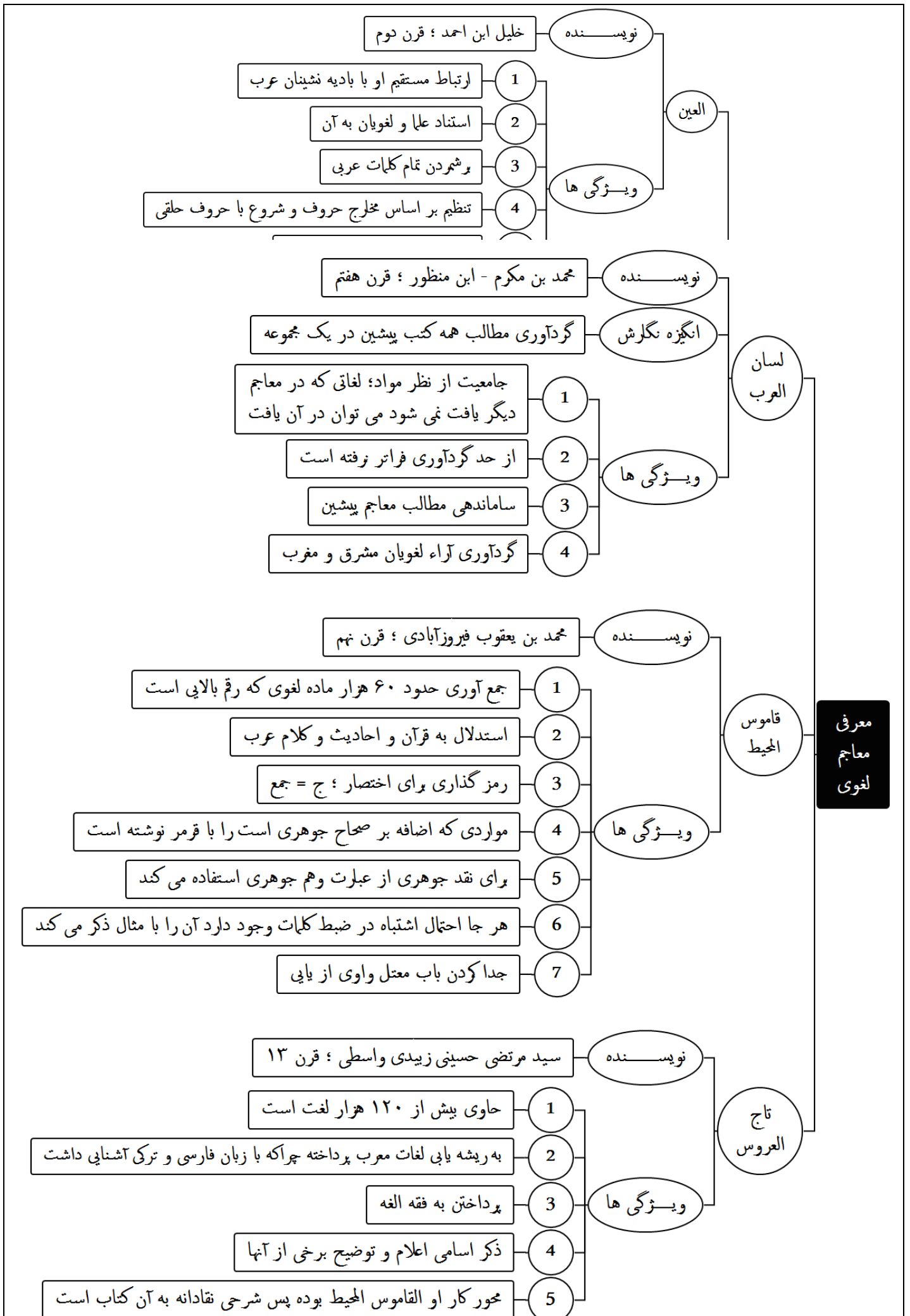

آشنایی با معاجم

معرفی معاجم لغوی
موضوعات در معاجم لغوی

معرفی
معاجم
لغوی

مقایس
اللغه

ویژگی ها

- نویسنده: احمد بن فارس رازی معروف به ابن فارس؛ قرن چهارم
- 1. اولین و معتبر ترین معجم تحلیل لغت
- 2. در هم آمیختگی نقل و تحلیل
- 3. بیان فقط استعمالات صحیح و فصیح
- 4. برگرداندن معانی مختلف یک ماده به معنای جامع؛ البته گاهی به دو یا سه معنا نیز عود می دهد
- 5. استفاده از بحث اشتقاق
- 6. برای پژوهش مناسب تر است چراکه در ابتدای هر ماده به معنای اصلی آن اشاره کرده است
- 7. اختصار و ایجاز گویی و بیان روشن معنای هر ماده
- 8. جدا کردن معنای اصلی از معنای استعجالی

اصطلاحات

- اصل: به معنایی مشترک گفته می شود که در کاربردهای یک ریشه لغوی موجود باشد. امروزه به آن «گوهر معنایی» یا «بُن معنایی» گفته می شود. مثلا ذیل ماده «هف» چنین آمده است
الهاء و الفاء اصل یدل علی خفة و سرعة فی السیر و الصوت
- اصل مطرد: این تعبیر در جایی به کار می رود که معنای اصلی، فراگیر بوده، در تمام کاربردهای ریشه لغوی، موجود باشد و در یک مورد نیز دارای کاربردی مخالف با معنای اصلی نباشد. مفهوم اطراد در مقابل مفهوم شاذ به کار می رود
- أصیل: به ریشه های گفته می شود که علاوه بر داشتن معنای مشترک، دارای مشتقات اندکی باشد
- کلمه: اصطلاح «کلمه»، متضاد اصطلاح «اصل» است؛ یعنی اصطلاح کلمه در مواردی به کار می رود که ماد های، فاقد معنای اصلی باشد مانند آهن

مجمّل
اللغه

ویژگی ها

- نویسنده: ابن فارس
- وجه تسمیه: زیرا کلام را در آن مجمل و آسان بیان کرده
- 1. با انگیزه تعلیمی بودن نگاشته شده
- 2. چپش مفردات بر اساس اهمیت و کاربرد
- 3. بیان آرای لغویین و تحلیل آنها
- 4. توجه به لهجات عرب
- 5. عنایت به ظواهر لغوی و صرفی
- 6. اشاره به معرب

معرفی
معاجم
لغوی

اساس
البلاغه

نویسنده

زمخشری - جارالله ؛ قرن پنجم و ششم

ویژگی ها

- 1 آشکار ساختن نکات بلاغی
- 2 استماع مستقیم از بادیه نشینان
- 3 عدم ذکر برخی از لغات
- 4 پرداختن به کاربرد مجازی واژگان
- 5 تبیین کاربرد های ویژه در سیاق مختلف
- 6 ذکر شواهد قرآنی و احادیث و سخن سرایان عرب

المصباح
المنیر

نویسنده

احمد بن محمد مقرئ فیومی ؛ قرن هشتم

ویژگی ها

- 1 ذکر احادیث بسیار به عنوان شاهد مثال
- 2 ترک معنای لغوی ویژه در برخی موارد و بیان معانی فقهی آن
- 3 طرح مباحث فقه اللغة و ادبی
- 4 توجه به تذکیر و تانیث
- 5 التزام به ذکر خصوصیات افعال

فرهنگ
معاصر

نویسنده

آذرتاش آفرونش ؛ قرن بیستم میلادی

ویژگی ها

- 1 تلاش در گردآوری تمام معانی هر کلمه و ذکر برابره های متنوع
- 2 مشخص کردن افعال متعدی
- 3 بیان ترکیب ها : مانند خزن = خزانه الکتاب
- 4 استفاده از نشانه های اختصاری
- 5 آوانگاری کلمات با حروف لاتینی

المنجد

نویسنده

لویس ؛ قرن بیستم میلادی

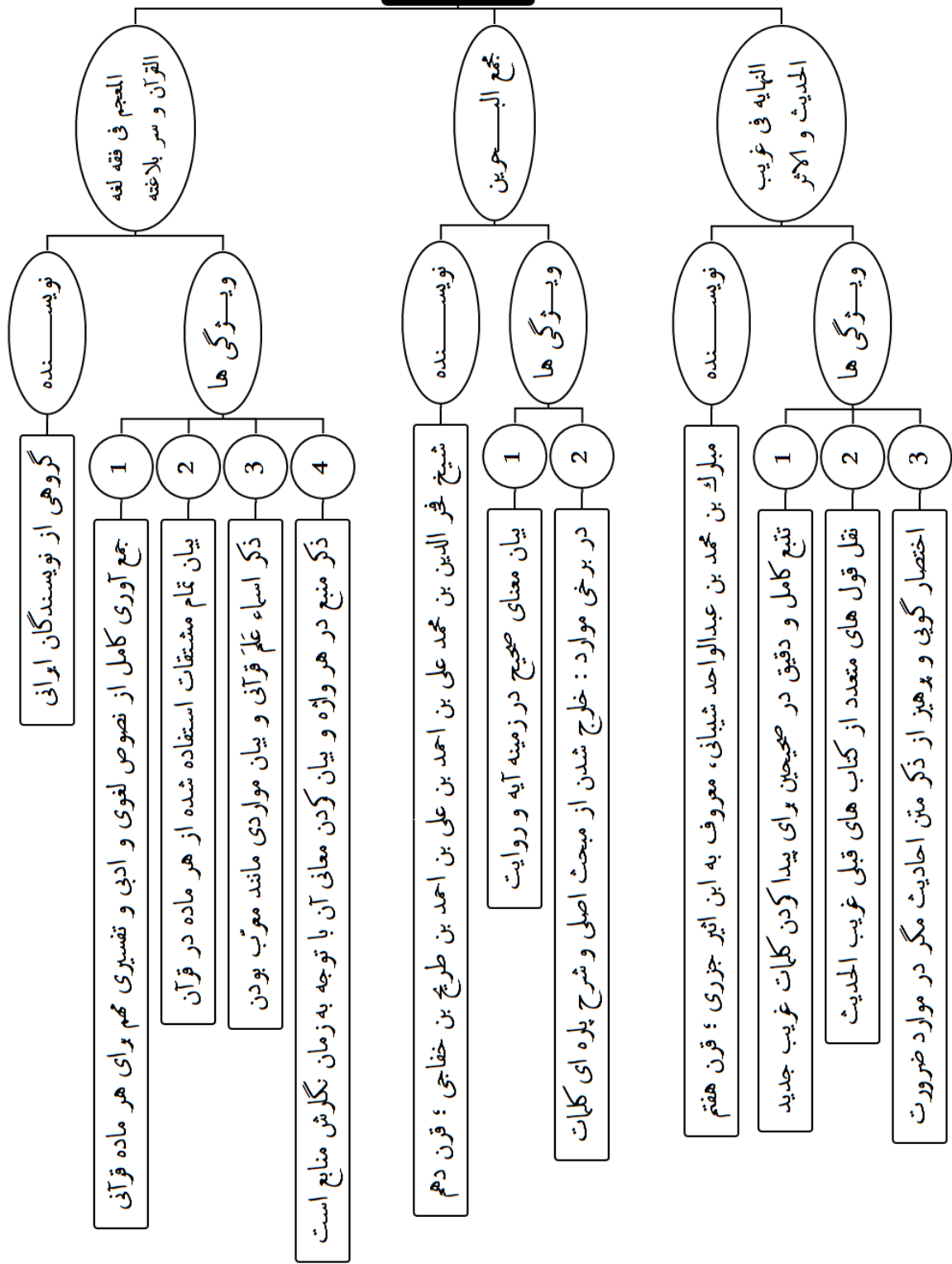
ویژگی ها

- 1 استفاده آسان برای مبتدیانی که در حال آموختن زبان عربی هستند
- 2 فراوانی واژگان و وجود کلمات جدید
- 3 استفاده از تصاویر برای توضیح برخی از لغات مشکل
- 4 استفاده از رموز
- 5 پرهیز از طرح و بررسی آرای لغویین و اختصار مفید در شرح الفاظ

معرفی
معاجم
لغوی

معرفی
معالج
لغوی

موضوعات در
معاجم لغوی

ماده

عرب از ترکیب حروف، هر ماده ای را نمی سازد؛ برای یافتن ماده هایی که در زبان عربی به کار می رود می شود از مدخل های معاجم کمک گرفت

ضبط

مواد حرکت و اعراب و تلفظ صحیح وژگان است

هیاتهای صرفی

تفاوت در هیات کلمات باعث تغییر در معنی می شود برای بودن ماده به این هیات ها باید به معاجم مراجعه کنیم چون سماعی است

مشتقات

مشتقات کلماتی هستند که از کلمه دیگر گرفته شده باشند. این کلمات در ۸ گروه جای می گیرند: اسم فاعل، اسم مفعول، اسم تفضیل، اسم زمان، مکان، صفت مشبیه، صیغه مبالغه و اسم آلت ؛ بحث در باره معنای مشتقات و این که هر کدام در چه هیاتی می آید نیز در معاجم مطرح می شود

تذکیر و تانیث

شناخت آن در موردی که علامت ندارند متوقف بر سماع است پس باید به معاجم رجوع شود

مصغر

در معاجم با عباراتی چون : تُصَغَّرُ ؛ التَّصْغِيرُ ؛ تصغیرها و غیره پرداخته اند

متعدی و لازم

غالباً اگر متعدی باشد بعد از فعل آن مفعول ذکر می کنند و گاهی نیز تصریح می کنند

ترکیب ها

در موردی که واژه با کلمه دیگری به کار می رود معنای جدیدی می یابد که در معجم معنای چنین ترکیبی ذکر شده است؛ در ترکیب هایی که اصطلاح شده اند ما نمی توانیم با یافتن معنای یک به یک واژه ها و کنار هم قرار دادن آنها به معنای ترکیب برسیم؛ مانند دست فروش

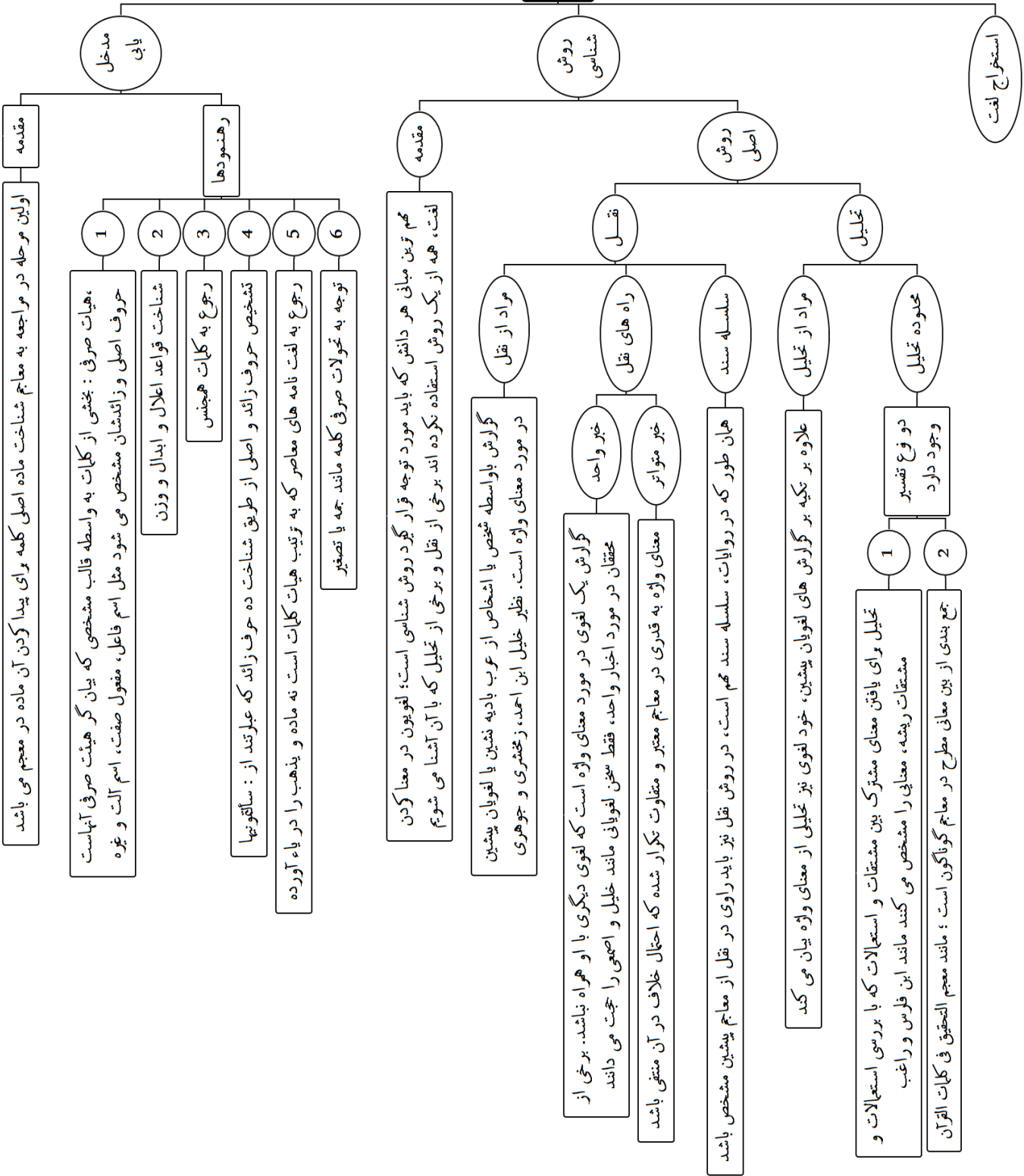
شواهد و استنادات

معمولاً برای هر معنا شواهدی ذکر می شود که می تواند دو منظور داشته باشد : یا تنها برای تفهیم بهتر معنا، مفید هستند؛ یا حالت دلالت برای اثبات معنایی دارند

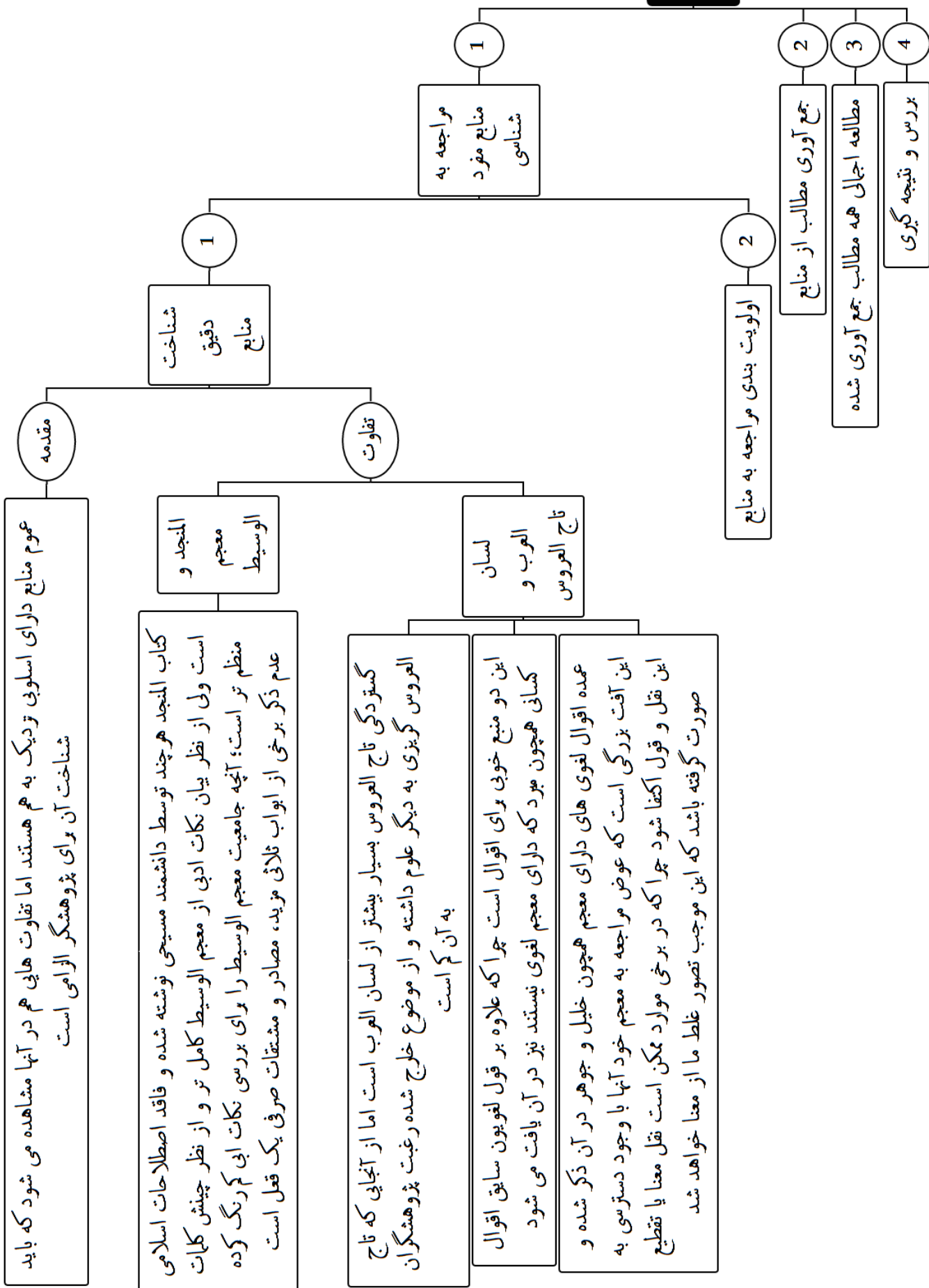
موضوعات در
معاجم لغوی

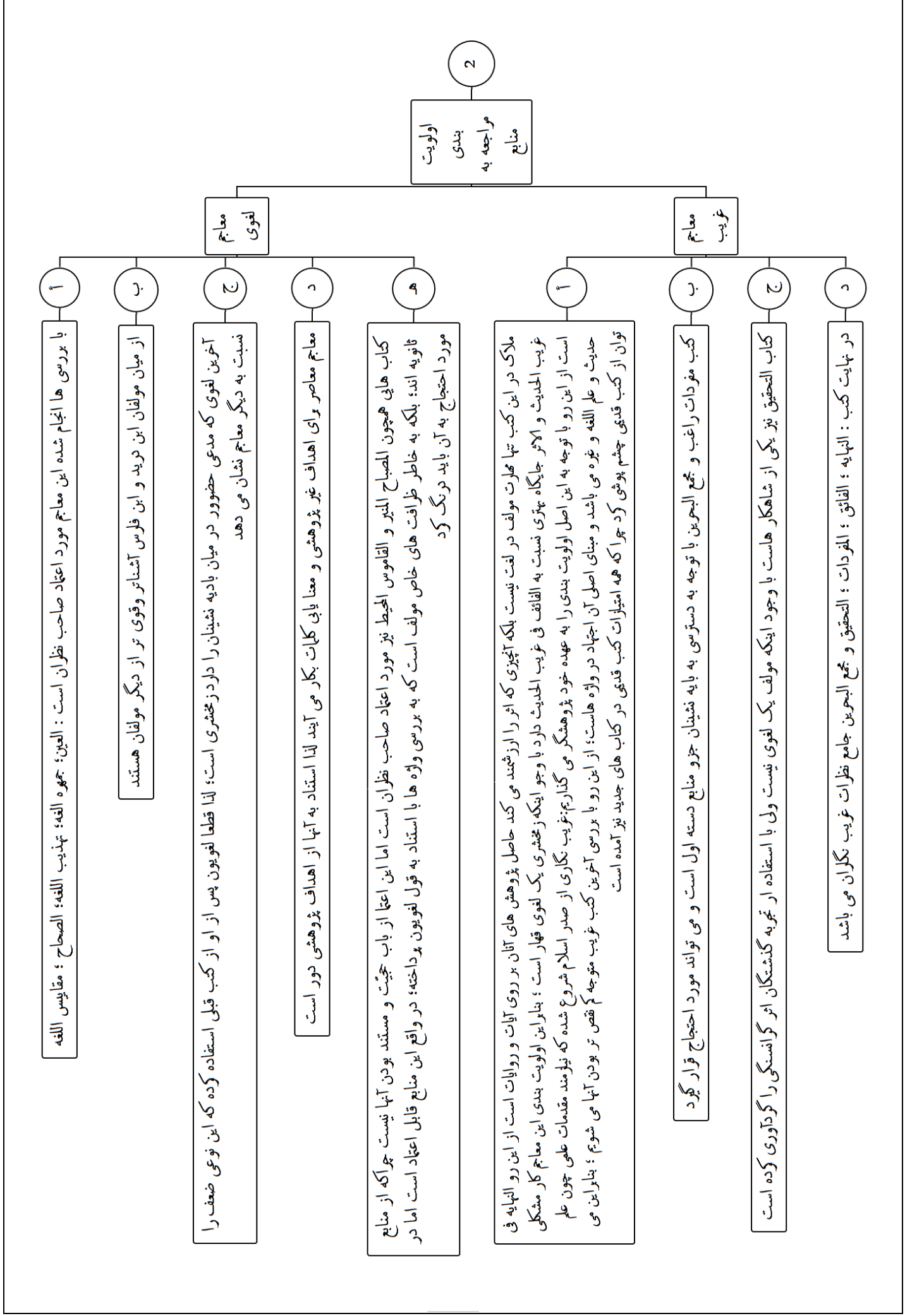

آشنایی با روش
مراجعة

استخراج لفت

استخراج لغت

